<<شەپقەت-ھەمشىرىسى——رىزۋانگۈل>>گە بېغىشلانغان ئەسەرلەر ئۈستىدە ئىزدىنىش

سەلىمە ئا.كامال

2022-يىلى 13-يانۋار كۈنى <<مىللىي ئارمىيە>>مىزنىڭ جەڭچىسى، باتۇر<<شەپقەت-ھەمشىرەسى>> رىزۋانگۈلنىڭ قۇربان بولغىنىغا توپتوغرا 77 يىل تولغان كۈندۇر.ئۇنىڭ پاك قېنى تۆكۈلگەن ئەشۇ زېمىنغا ئالتۇندىن ھەيكەل قاتۇرۇش ئارزۇيىمىز بىر كۈنى چوقۇم ئورۇنلانغۇسى!

بۇ ماقالە——2014-يىلى ئىستانبۇلدا ئېچىلغان<<دۇنيادىكى تۆھپىكار ئاياللار- خەلقئارا ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى>>دا ئوقۇلغان. يېڭى مەزمۇنلارنى قوشۇپ كېڭەيتتىم!

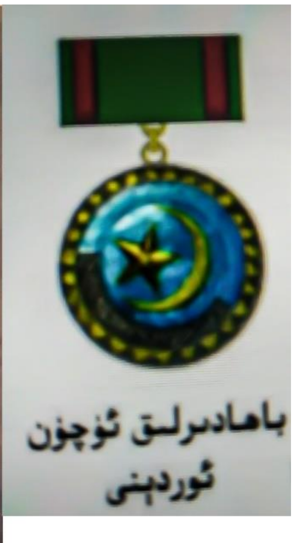

توزۇماس گۈل

قادىر ھەسەنوف

خەۋەر كەلدى گويا بىر ، ئەل بەختىنى ياد ئېتىپ ، ئۇنتۇلسۇنمۇ ھېچقاچان ،

سۇلدى دېگەن قىزىلگۈل. دۈشمەنلەرنى قىلىپ كۈل. ئۇنتۇلمايدۇ رىزۋانگۈل.

ۋەتەن ئۈچۈن جان پىدا ، باش ئەگمىدى دۈشمەنگە ، ئۇ بىر توزۇماي ئېچىلىپ ،

ئەمەسمىدى رىزۋانگۈل. ئۇيغۇر قىزى رىزۋانگۈل. تۇرغان ئەسلى قىزىلگۈل.

ئاسىيا قىتئەسىنىڭ كىندىكىدە شۇنداق بىر زىمىن بار.يەر ئاستىدا نېفىت دېڭىزى داۋالغۇيدۇ.يەر ئۈستىدە تارىم ،ئىلى ،زەرەپشان ،قاش ،قايدۇ...دەريالىرى ؛ بۇغدا ،سايرام ،قاناس ،لوپنۇر كۆللىرى ئۈركەشلەيدۇ.

دەريالار بۇغدايلىقلارنى ، كېۋەزلىكلەرنى ،جەننەتتەك باغلارنى سۇغا قاندۇرسا ،يۇرۇڭقاش دەرياسىدا تىنىپ ياتقان قىممەتلىك قاشتاش بايلىقى دۇنيانى تاڭ قالدۇرىدۇ.ئالتاي تاغلىرى ياقۇت كانى بولسا ،تەڭرىتاغىنىڭ ئېتەكلىرىدە ئوران ، ئالتۇن ،كۆمۈر ،كۆكتاش...ساناپ تۈگىتەلمىدىم. بىر ماتېرىيالدىن تەڭرىتاغىنىڭ ھەر گېكتاردىكى قارىغاينىڭ زىچلىقى 320 كوپمېتىر ،فىنلاندىيە ،شۋېتسىيە تاغلىرىدىكى قارىغاينىڭ ھەر گېكتاردىكى زىچلىقى 300 كوپمېتىر ،چوڭ ھىنگان تاغلىرىدىكى قارىغاينىڭ ھەرگېكتاردىكى زىچلىقى بولسا 200 كوپمېتىرئىكەنلىكىنى ئوقىغان ئىدىم.شۇنچە باي ،شۇنچە گۈزەل ،شۇنچەكەڭ بۇ زىمىن مانجۇ باسقۇنچىلىرىنىڭ بۇلاڭ-تالاڭ قىلىدىغان بايلىق كانىغا ئايلانغان ئەشۇ زۇلمەتلىك يىللار ، يەنى ، 1762 — يىلى مانجۇغا قارشى تىغ كۆتەرگەن جاھانگىرخوجانىڭ كاللىسى كېسىلگەندە ،ساۋۇت-دۇبۇلغا كىيىپ ، قوماندانسىز قالغان قوشۇننى يېتەكلەپ قولىغاقىلىچ ئالغان ، دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلغان ئۇيغۇرنىڭ باتۇر قىزى——مەمۇرە ئەزىزەم خېنىم(1) ئىدى.

ئارىدىن توپتوغرا 182 يىل ئۆتكەندىن كېيىن ،ياۋروپا دۆلەتلىرىدىكى قىز-يىگىتلەر 2 -دۇنيا ئۇرۇشى جەڭ مەيدانلىرىدا باسقۇنچىلار بىلەن مۇرەسسەسىز جەڭ قىلىۋاتقاندا ،ۋەتىنىمىزدىمۇ گومىنداڭچى ختاي باسقۇنچىلارغا قارشى ئۇرۇش بولىۋاتاتتى.مىلتىق ،تاپانچا ،بومبا ،كالتەك-توقماق ،لوم تۆمۈر كۆتەرگەن ئەركەكلەر ئارىسىدا ئۇلاردىن ئارتۇق بىر قورالنى ،يەنى ،لىق دورا ،داكا-بېنت قاچىلانغان سېستىرالار سومكىسىنى كۆتەرگەن قىزلار-- رىزۋانگۈل ھاشىم ،رۇشەنگۈل شاۋكەت ،ئايشەگۈل ،ھەجەر ،رىزۋان ئايۇپ ،نىنا(رۇس)،رەيھانە ، پاتىمە(تۇڭگان) ، رۇسە(رۇس)،رىزۋان ناسىر ،ئاقسۇ فرونتىدا تۇخان ، ئايشەمخان... ۋە ئىسمى ئۇنتۇلغان نۇرغۇن ئوت يۈرەك جەڭچى قىزلار ،ھەتتا ،قىز بالا ئىكەنلىكىنى يوشۇرۇپ ،ئەركەكچە كىيىنىپ ، ئالدىنقى سەپتە جەڭ قىلغان سانىيەدەك (بۇ رېئال ۋەقەنى دوستۇم گۈلنارنىڭ گېنېرال ئاتىسى- ئەزىزوپ قاسىم ئاتىمىز سۆزلەپ بەرگەن .)قىزلارمۇ بار ئىدى.بۇ قىزلارنىڭ چوڭلىرى يىگىرمە ياش ئەتراپىدا ، كىچىكلىرى ئون ئالتە ياشتا ئىدى.

بۇ ماقالىدا<<شەپقەت -ھەمشىرەسى>> نامى بىلەن تارىخىمىزدا ئۆچمەس نۇربولۇپ چاقنىغان ،<<ئون

گۈلىنىڭ بىرى ئېچىلماي توزۇغان>>ياش غۇنچە——رىزۋانگۈل ھاشىمنىڭ ھاياتى،خاراكتېر ئالاھىدىلىكى بىلەن، باتۇرغا بېغىشلاپ ،ئۇزۇلمەي ئىجاد قىلىنىۋاتقان كۆپ خىل ژانىردىكى ئەسەرلەربىلەن تونۇشىمىز.

گەپنى زامانىمىز رىزۋانگۈللىرىنىڭ قەھرىمانىمىز رىزۋانگۈلنى قەلب تۆرىدە ئىززەتلەپ ساقلاۋاتقانلىقىدىن بىر ئىسپات كۆرستىش بىلەن باشلاي:

رىزۋانگۈلنىڭ سۇرىتىگە قاراپ

چىمەنگۈل ئاۋۇت

رىزۋانگۈل! ئوت يۈرەكسەن لاۋۇلداپ يانغان،

ماڭا ئوخشاش كۆيۈشلىرىڭ بار.

مەن تېخى ياشاۋاتىمەن،

سېنىڭ كۈلۈپ ئۆلۈشلىرىڭ بار.

رىزۋانگۈل!

سەن قان كەچكەن ،

مەن ھايات قىسمەتلىرىنى كېچىۋاتىمەن.

سەن تۇغ تۇتقان،

مەن بوغۇزۇمدىكى يىغىنى يۇتۇۋاتىمەن.

رىزۋانگۈل!

سەن قىلىچ كۆتەرگەن يىگىتنىڭ يارىسىنى

داكا بىلەن تاڭغان.

مەنچۇ؟سۆيگەن يىگىتىمنىڭ پۈتىندىكى يارىنى،

بېشىمدىكى كۆك ياغلىغىم بىلەن تاڭغان!

سەن ئەلنىڭ قەھرىمانى،مەن تۇرمۇشنىڭ...

سېنىڭ ئىسمىڭ رىزۋانگۈل،

مېنىڭ ئىسمىم چىمەنگۈل.

ئالقىنىڭنى ئاچ،يۈزۈمنى ياقاي.

پەلەك چەرخىدىن يۇلتۇزدەك ئاقاي.

ئەزىزىم، كەچۈرگىن!

مەندىن چىدام كۈتمىگىن بىردەم،

يىغلاپ تۇرۇپ يىقىلدىم.قانلىرىڭغا

قىزىل گۈل بوپ قېتىلدىم...

سەن دەسسىگەن توپىدا تۇز بار،

يوللىرىڭدا تىكەن ھەم ئىز بار.

يەنە تاڭ ئاتتى...

ئانىمىز نان ياققان تونۇرغا ئوخشاش،

كۆيەلەرمۇ بۈگۈنكى قۇياش؟؟!!

بىلىكىڭگە ئېسىلىپ ئورنۇمدىن تۇردۇم.

بى قاۋۇللۇقۇمغا ئۆزۈمنى مىڭ كاچات ئۇردۇم.

چۈل-چۈل بولدى پىغانىم،

لەيلەپ چۈشتى رومالىم.

ئالقىنىڭنى ئاچ! بارماقلىرىڭغا سۆيىمەن.

قىلىچ تۇتقان قول بۇ،دەپ،

بۇلبۇلگويادەك كۈلىمەن...(2)

بۇ شېئىر شائىرە چىمەنگۈلنىڭ جەڭچى رىزۋانگۈلنى سېغىنىشى،ئۇنىڭ ئورۇندالمىغان ئارمانلىرى ئۈچۈن كۆتەرگەن ھەسرەتلىك چۇقانىدۇر.

سېنىڭ ناخشاڭ

راھىلە كامال

قۇياش مېنى ئۇنۇتتىمكىن ؟

قولۇم سوغۇق ، يۈرىكىم سوغۇق .

قىينىلمەن بولدۇم پەرىشان ،

ئاھ ! دېيىشكە ئۈنلىرىم بوغۇق .

لېكىن بىرسۆز ئەسلىسەم سېنى ،

كۆڭلۈم تېڭى چىرايلىق ، يورۇق .

سېنى چاقىرسام گۈللەر ئەگدى باش ،

كۆكمۇ ھەسرەتتە تۆكتى قارا ياش .

سەن كەزگەن تۇپراق ، جەڭگاھلار ئارا ،

بىرناخشاڭ قالدى ، ئىسمى بېغىشلاش !

ناخشاڭدا قوي كۆزۈڭ ھەسرەتلىك ئىدى ،

ئەمما ، تىلىكىڭ نۇسرەتلىك ئىدى .

مۇھەببەت سەن ئۈچۈن تېخى سىر ئىدى ،

ۋىجدانىڭ ، ئەقىدەڭ قىممەتلىك ئىدى .

يەر بېغىرلاپ كېتىۋاتقىنىڭدا ،

غۇنچە ئىدىڭ تۇپراقتىن ئۈنگەن .

كۆزۈڭ ئوچۇق ئېقىۋاتقىنىڭدا ،

ۋىسال ئىدىڭ پىراقتىن چۈشكەن .

يىگانە ئىدىڭ سەنەملەر ئارا ،

نېمىگە تېگىشلىدى بەرنالىقىڭ ؟

ياقىلار ئېتەك ، ئاقلىرى قارا ،

ئاسمانسىز قالدى ئەنقالىقىڭ.

ئۆزۈمنى ئالدىم سېنىڭ دالداڭغا،

كۆزۈمنى تىكتىم قارا ئاسمانغا.

يۈزۈمنى ياقتىم قىزىل تۇپراققا،

ناخشاڭنى يازدىم چەكسىز ئارماندا.

ئىسسىق قېنىڭدىن ئۈندى قىزىلگۈل،

شۇ گۈلنىڭ ئىسمى---سەندۇر رىزۋانگۈل!

رىزۋانگۈلنىڭ سۈرىتىگە قاراپ

ساجىدە سۇلايمان

تۇرار قولۇڭدا نۇر چېچىپ خەنجەر،

مېنىڭ قولۇمغا خېنە يېقىلغان.

دۇبۇلغا كىيگەن جەسۇر قامىتىڭ،

يىپەك كۆينىكىم چەكمەكتە پىغان.

سۈرىتىڭگە قاراپ بۇ دەقىق،

يوقالدىم دۇنيادىن ئۆچتى ئىزىم.

پارلاپ تۇرسەن كۆكتە قۇياشتەك،

قانداق كېتەرمەن ئىزىسىز، شۇ پېتىم...!

رىزۋانگۈل

دىلبەر قەييۇم

مۇقەددەس تارىخنى ۋاراقلاپ كۆرسەك،

باتۇرلۇق بابىدا ئايالالارمۇ بار.

شۇ ئايال زاتىدىن بولغاچقا مەنمۇ،

سىزىمەن ئۆزۈمنى چەكسىز بەختىيار.

شاھ ھاجى بېغدا تۇرغان سەپ ئېچرە،
بار ئىدى برمۇنچە شەپقەت-ھەمشرە.
بۇركۈتتەك كۆزنى تكىپ جەڭگاھقا،
تۇراتتى رىزۋانگۈل كۈتۈپ ۋەزپە.

سەبى يۇزىنى بويلاپ ئاققان قان،
سرغدى تامچلاپ ئانا تۇپراققا.
مۇڭلۇنۇپ سايردى ئەلى تورغىيى،
تەلپۈنۈپ ئالددا ياتقان ياپراققا.

ئۆتسمۇ قانچە يىللار-ئەسرلەر،
ياشايدۇ ئەل بىلەن باتۇر رىزۋانگۈل.
پاك بولغاچ شېھدنىڭ قېنى بى گۇمان،
ئۇنىڭ ماكانى — جەننەتۇل رىزۋان(3)

رىزۋانگۈلنىڭ قىسقا، جەڭگۋار ھاياتى

رىزۋانگۈل ھاشم قىزى——1925- يىلى قازاقىستاننىڭ ئالماتا ئوبلاستى چېلەك رايوندا تېرە-يۇڭ سودىگرى ئائىلسدە تۇغۇلغان.7 ياشقا كرگەندە ئاتا-ئانىسى بىلەن غۇلجا شەھرىگە كۆچۈپ كەلگەن.باشلانغۇچ ۋە تولۇقسىزنى <<شەرق مەكتەپ>> ۋە <<ئۇمد مەكتەپ>>لەردە ئوقغان.1942-يىلدىن 1943 -يىلى 4 -ئايغىچە ئۈرۈمچى <<قىزلار مەكتپى>>نىڭ بوغالترلىق كەسپدە ئوقغان.قايتىپ كېلىپ،ئەلى پوچتا-تېلگراف ئىدارىسغا خىزمەتكە قوبۇللانغان.(4)

رىزۋانگۈل ياشلقنىڭ بوسۇغسىدىكى ھاياتنى ياشاۋاتقان ئەشۇ يىللار- ياڭ، جېڭ ۋە شېڭ شسەيلەرنىڭ زۇلمدا تاشقى دۇنيا بىلەن ئالاقە ئۈزۈۋېتىلگەن خەلق بېكنمە قالدۇرۇلغان ئۇزاق يىللارنىڭ داۋامى ئىدى.

دەل شۇ يىللاريەنە سوۋېت-گېرمان ئۇرۇشى پارتلىدى.تېز كېڭىيپ، 2 -دۇنيا دۇنيا ئۇرۇشغا ئايلاندى.رۇس، پولەك ،فرانسوز، گېرمان، ياپون، ئېنگلس قىزلارۋەتىننى قوغداش ئۈچۈن جەڭ مەيدانىغا ئەركەكلەر بىلەن ئۇرۇشقا ئاتلانغان ئەشۇكۈنلەردە شەرقي تۈركستانلىق قىز-ئايالللارمۇ ئەركەكلەر بىلەن زۇلۇمغا ،زالىمغا قارشى ئازاتلىق ئۈچۈن ئالدىنقى سەپكە ئاتلاندى.ئۇلار گاھ مىلتىق ئېتىپ، دۈشمەننى ئۆلتۈرسە، گاھ ياردارلارنى مۆلدۈردەك يېغىۋاتقان ئوق ئاستىدىن ھاپاش قىلىپ ،كۈچى يەتمسە سۆرەپ دالدىغا يۆتكەپ قۇتقازدى.

نىلقىدا كۆتۈرۈلگەن گومنداڭ باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇش 1944—يىلى 11 — ئايدا غەلبە قىلىپ، غۇلجا شەھرىگە ئۇرۇش ئوتى تۇتاشقاندا ،رىزۋانگۈل خىزمتدىن ئىستىپا بېرىپ(5) <<شەرقي تۈركستان جۇمھۇرىيتى>>قۇرۇلغان كۈنى پىدايىلار سېپىگە قوشۇلغان.قىسقا مۇددەتلىك <<سېستراللار تەربىيەلەش كۇرسى>>دا تەربىيەلەنگەن ،قولىغا مىلتىق ئېلىپ ،مۇرىسگە سانىتاركا سومكىسنى ئېسىپ، گومنداڭنىڭ

غۇلجا شەھرىدىكى ئاساسىي كۆچى جايلاشقان ھەرەمباغنى ئازات قىلىش جېڭىگە ئاتلانغان.85كۈن داۋاملاشقان قاتتىق جەڭدە تېخى مۇنتىزىم ئارمىيە بولۇپ تەشكىللەنمىگەن پارتىزان پىدايىلارنىڭ قولىدىكى قورااللار ئاساسەن دۈشمەندىن تارتىۋالغان قورااللار ئىدى. ئېتىزدىن كەلگەن يىگىتلەركەتمەن-گۈرجەك-ئارا، كانىلاردىن كەلگەن يىگىتلەر لوم تۆمۈرلەرنى كۆتىرىشكەن ئىدى.

1944 – يىلى 11 -ئاينىڭ 13 -كۈنى ئىدى.رىزۋانگۈل ھەرەمباغدىكى دۈشمەننىڭ ئۈچبۇلۇڭ شەكلىدە جايلاشتۇرغان ئۈچ پوتەيدىن تەڭلا ئوق يامغۇرى يېغىۋاتقان (6)شاھ ھاجىنىڭ بېغىدىكى ئۇرۇشتا ئۇدا ئۈچ

يارىدارنى قۇتقۇزغان.تۆتىنچى يارىدار چوڭ ئاخۇن ئۆزىنىڭ قۇتقۇزۇلۇش جەريانىنى مۇنداق ئەسلەيدۇ:

-ھەرەمباغ سوقۇشىدا سىپىلغا يېقىنلىشىپ ،گراناتنى ئاتاي ،دەپ تۇرۇشۇمغا ئوق تېگىپ يىقىلدىم.ئور- نۇمدىن تۇرۇشۇمغا رىزۋانگۈل يېتىپ كېلىپ:

--سىزگە ئوق تەگدى.مىدىرلىماڭ ،-دېدى ۋە قولىنى بوينۇمغا سالدى. شۇچاغدا بۇرۇتلۇق بىرى كېلىپ مېنى يۆتكىمەكچى بولدى.رىزۋانگۈل قەتئىي ھالدا ئۇنىڭغا:

--سىز ئالدىنقى سەپتىن چېكىنمەڭ!ئۆزۈم يۆتكەپ كېتەلەيمەن!—دېدى-دە ،مېنى يۆلەپ ئۆمىلىدى.

مەن ئاغرىققا چىدىماي ئىنجىقلاۋەتتىم. رىزۋانگۈل ئۇنلۇك ئاۋازدا:

--غەيرەت قىلىڭ،بەرداش بولۇڭ.ساقىيىپ كېتىسىز ،-دېدى.

مەن ئۇنىڭ كېيىمىنىڭ مېنىڭ قېنىمدا بويالغانلىقىنى كۆردۈم. مېنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ ماڭغىنىنى تۇيدۇم.

رىزۋانگۈل قۇربان بولغان نەق مەيدان توغرىسىدا ئىككى خىل ئۇچۇر بار:

بىرىنچى. يەنەبىر يارىدارنى -غۇلجا قارادۆڭ مەھەللىلىك قادىرنى ئوق يامغۇرىدىن قۇتقۇزۇپ چىقىۋاتقاندا

قىزنىڭ بېشىغا ئوق تەگكەن.

--رىزۋانگۈل ،ئاھ! رىزۋانگۈل ،سەن ئۆلگىچە مەن ئۆلسەم بولمامدۇ!—دەپ ناله قىلغانىدى قادىر.

ئىككىنچى.رىزۋانگۈل سوۋېتتىن كەلگەن يەركەنتلىك ياش كوماندىرسەيدى تۇرسۇننىڭ 20 نەچچە كىشىلىك قەيسەرلەر گۇرۇپپىسىدا ئىكەن.گۇرۇپپا دۈشمەننىڭ سىرتقى يوشۇرۇن ئىستىھكامىغا دۈچ كېلىپ ،قاتتىق ئېلىشىپ ،ئىستىھكامنى پاچاقلىغاندا سەيدى تۇرسۇن ئېغىر يارىلىنىدۇ.شۇ چاغدا رىزۋانگۈل ئوقتەك ئېتىلىپ بېرىپ سەيدى تۇرسۇننى ھاپاشلاپ مېڭىشىغا دۈشمەن ئوت كۈچىنى ئۇلارغا قارىتىدۇ.ئالغا مېڭىش ئىمكانى بولمىغانلىقتىن ،رىزۋانگۈل بىرتەرەپتىن كاماندىرنىڭ ئاپتوماتىدا دۈشمەنگە ئوق ئېتىپ ،يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنى دالدىغا سۆرەيدىكەن.شۇئاندا يەنەبىر يوشۇرۇن ئىستىھكامدىن ئېتىلغان ئوقلار رىزۋانگۈلنىڭ ئەجەل يېرىگە تېگىپ قۇربان بولىدىكەن.سېستىرا ھەجەر يارىدارىدىن ئىككىنى قۇتقۇزۇپ دالدىغا ئەكىلىپ قويۇپ، ئۈچىنچى يارىدارتەرەپكە ماڭغاندا ئېغىر يارىلىنىپ ،قۇربان بولغان ئىكەن. (7)

رىزۋانگۈل قۇربان بولغانغا قەدەر ئىككى ئاي جەڭ مەيداندا پەرىشتەدەك تاللاي جەڭچىلەرنى قۇتقۇزغان. ئۇنىڭ بىلەن ئەشۇ جەڭدە سېسترا قىزلاردىن رەيھانە، شەۋقىيە، رازىيە، نىنا، رۇسە، زىننەت...قاتارلىق 13 قىزبىللە ئىدى.ھەجەربىلەن رىزۋانگۈل بىر كۈندە قۇربان بولغان.نامىزى بىللە چۈشۈرۈلگەن.قولىمىزدا : ھەجەر-ئۇچىدەرۋازا مەھەللىسىدىكى تۇخۇمچىنىڭ قىزى ئىدى، دېگەندىن باشقا ماتېرىيال يوق. تولىمۇ ئەپسۇس! يەنە بىر باتۇر قىزىمىزنى- رىزۋانگۈلنىڭ سەپدىشى ھەجەرنى مەڭگۈ ياد ئېتىمىز، ئۇنۇتمايمىز!

ھەرەمباغ ئازات قىلىنغاندىن كېيىن<<شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى>>نىڭ ئۇرۇشقا قوماندانلىق قىلىش باش شتابى غۇلجا شەھرىدە تەنتەنىلىك چوڭ يىغىن ئېچىپ، ھەرەمباغ سوقۇشى باتۇرلىرىغا شەرەپ مېدالى تارقاتقان.رىزۋانگۈلگە 17-نومۇرلۇق<<باھادىرلىق مېدالى>>بېرىلگەن. رىزۋانگۈلنىڭ ئاتىسى ھاشىم شەرەپ سەھنىسىگە تەكلىپ قىلىنغان.كۆزلىرىدىن يامغۇردەك ياش تۆكۈپ سەھنىگە چىققان ئاتا كۆكرىكىگە مېدال تاقالغان.

يەر شارى تەتۈر چۆرگىلمەيدۇ!

-يەر شارى تەتۈر چۆرگىلمەيدۇ.تۈن ھەرقانچە قاراڭغۇ بولسىمۇ، كۈن ھامان چىقىدۇ، - دەپ غۇدۇرايتتى رىزۋانگۈل بەزىدە ئەتراپىغا قارىمايلا. (8)

مانا بۇ<<ئۈرۈمچى قىزلار مەكتىپى>>دە ئوقۇۋاتقان رىزۋانگۈلنىڭ سىياسى مەيدانى. ئۇنىڭ ناھايىتى ياش تۇرۇپلا ئەركىنسىزلىك، ھوقۇقسىزلىقنىڭ ئىنسانىنىڭ ئىنساندەك ياشاش-ياشىيالماسلىقىدىكى نېگىزلىك مەسىلە ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەنلىكىدۇر. دەل—ئۆزى ئۇلۇغ بىلگەن بۇ ئىدىئالوگىيە ئۈچۈن ياش جېنىنى تەقدىم قىلالىشىدىكى مەنۋىي كۈچتۇر.

رىزۋانگۈل كىچىكىدىنلا شوق، تېتىك، ھازىرجاۋاپ، ئەركىن مىجەزلىك قىز ئىدى. غۇلجىنىڭ ئاساسىي ئاھا-

لىسى باللىرىنى پەننى مەكتەپلەردە ئوقۇتۇۋاتقان، روس مائارىپى ئەندىزىسى<<ئۇمىد مەكتەپ>>، <<ئىلى پىداگوگىكا ئىنىستىتۇتى>>، <<روس گىمنازىيەسى>>...قاتارلىق مەكتەپلەردە ئومۇملاشقان، ئەمما، يەنە

بىرقىسىم ئاھالە ئوغۇللىرىنى خانىقالارنىڭ تەربىيەسىگە تاپشۇرسا، <<قىزبالا تالانىڭ ئادىمى.يېشىغا

يەتكەندە ئائىلە قۇرۇپ، بالىسىنى ياخشى باقسىلا بولدى>>دەيدىغانلارمۇ بارئىدى. رىزۋانگۈل بولسا،

ئوتتۇرا مەكتەپتە چېغىدا قىزلار ۋالىبول كوماندىسىنى تەشكىللەپ، ئوغۇللار كوماندىسى بىلەن مۇسابىقىگە چۈشكەن.ترېنېرلاردىن ۋالىبول قائىدىلىرىنى سوراپ ئۆگەنگەن.ئۆزى ئاساسىي پاسچى ھەم ھۇجۇمچى ئىدى.200-100-50 مېتىرلىق قىسقا ئارىلىققا يۈگرەش مۇسابىقىلىرىدە سۈرئىتى ئالاھىدە تېز بولۇپ، 1-لىكنى

قولدىن بەرمەيتتى....رىزۋانگۈلنىڭ ياخشى سپورتچى بولۇپلا قالماي، ياخشى ئارتىستكا ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ھۆرمىتىم تېخىمۇ ئاشتى.(9) ئۇتېخى كانكىي ۋە لىۋا تېپىلىش تەنھەرىكەتچىسى ئىدى.ئۇ يەنە ئەينى زاماندىكى ئۇيغۇر قىزلىرىنىڭ كىيىنىش ئىسلاھاتچىسى ئىدى.رىزۋانگۈل ياز كۈنلىرى قىسقا يەڭلىك ئاق ياكى ھاۋارەڭ كوفتا، قارا كۆك ياكى ماشرەڭ يوپكا. ئەترەڭلىك ناسكى بىلەن ئارا پاشنىلىق توفلى كىيىدۇ. بەزىدە چىمەن

دوپپا كيىۋالدۇ.دوپپا ئۇنىڭ ئوغۇل بالدەك ياسىنىۋالغان چېچىغا بەك يارىشىدۇ.كۆز-ئەتىيازلاردا پاشىنلىق خروم ئۆتۈك ياكى ئۇزۇن قونجىلىق بەتىنكە ،قارا كۆك رەڭلىك شارابارا ئىشتان ،بېشىغا زەڭگەر يۇڭ باشىنىك كىيدۇ.رىزۋانگۈلنىڭ كيىنىش ئۇسلۇبى يېڭىلىق تەرەپدارلىرىنىڭ دىققىتىنى قوزغىغان ،باشقا قىزلارمۇ ئۇنى دوراپ كيىنىشكە باشلىغان ئىدى...(10)

ئۇرۇمچىگە ئوقۇشقا بارغاندىن كېيىن ،سىياسي كۆزقارىشىنى دادىل، ئەركىن ئىپادىلىشى——دەل ئۇنىڭ

ئەشۇ كىچىكىدىنلا يېتىلگەن ،باشقىلاردىن ئالاھىدە پەرقلىنىدىغان كۈچلۈك خاراكتېرىنىڭ پارتلىشىدۇر.

قەھرىمانىمىز رىزۋانگۈلنىڭ باتۇر- قەيسەرلىكى ،ئالاھىدە مىجەز-خاراكتېرى ھەققىدە ئوچېرىك،رومان ، ئەسلىمە ،داستان شېئىرلاركۆپ يېزىلدى.تۆۋەندە بىرقىسمىنى تونۇشتۇرىمەن.

X X X

ئەينى چاغدىكى گومىنداڭچىلار ئىلى ئىنقىلاپچىلىرىنى <<ئالتە ئوغرىلار>>دەپ كەمسىتىپ ئات قويغان بولسا ،بۈگۈن ھۆكۈمەت كونتروللىقىدىكى تەزكىرە ئىدارىلىرىدا رەتلىنىپ ،نەشرىياتلاردا ئېلان قىلىنىۋاتقان يازمىلاردا:<<ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلاۋى>>دەپ كىچىكلىتىدۇ ،يەنە تېخى كەمبەغەللەرقوزغىغان ئىستىخىيە-لىك كۆتۈرۈلۈش ئىدى ،1952يىلى گوڭچەنداڭنىڭ رەھبەرلىكىدە يەر ئىسلاھاتى يۈرگۈزۈلۈپ ،كەمبەغەللەر ھۆر بولدى ،توق تۇرمۇشقا ئېرىشتى...دەيدۇ.

پاكىت شۇنداقمۇ ؟ سودىگەرئائىلىدە تۇغۇلغان ،غۇلجىدا <<ئۇمىد مەكتەپ>>نى ، ئۈرۈمچىدە بۇغالتىرلىق كەسپىنى پۈتتۈرۈپ ،بانكىغا خىزمەتكە چۈشكەن. مۇقىم مائاشلىق ، ۋېلسىپىتنى قۇيۇندەك تېز مىنىپ ، ئىشقا كېلىدىغان رىزۋانگۈل نامراتمىدى ؟روشەنگۈلچۇ ؟(مۇشۇ توپلامدىكى<<جەڭگاھتىكى پەرىشتە—— روشەنگۈل>> گە قاراڭ) .

رىزۋانگۈل ھاياتىنى ئاتىغان ئىنقىلاپ-نامراتلارنىڭ توپىلىڭى ئەمەس ،ئومۇم خەلقتە دۈشمەننى ئاناۋەتەندىن سۈرۈپ چىقىرىپ ،ئۆز دۆلىتىدە ئازات ياشاشتىن ئىبارەت پىشىپ يېتىلگەن ئاڭنىڭ يېتەكلىشىدىن پارتلىغان ئىنقىلاپ ئىدى.

رىزۋانگۈل —خەلقىمىز سىزنى مەڭگۈ ئۇنۇتمايدۇ!

رىزۋانگۈلنىڭ ئىككى پارچە سۈرىتى بىزگە تەۋەررۈك.ئەپسۇسكى ،ئۇنىڭ قەبرىسى ئىز-دېرەكسىز قالدى.بۇ توغرىدا مۇزەپپەر ئابدۇللايېۋ مۇنداق يازىدۇ: <<...بۇ ئىشقا ئارىلاشقانلارنىڭ كۆپۈنچىسى چەتئەلگە چىقىپ كەتكەن.مەھەللىسىدە قېپقالغانلار ئۇلارنىڭ ئەۋلادى بولىشى مۇمكىن. رىزۋانگۈلنىڭ يېقىن دوستلىرى

رىزۋان ناسىر ،سەلىمەلەر ئاتىلىرىدىن: رىزۋانگۈل <<خەلپەم بۇزرۇكۋار>> مازارلىقىغا دەپنە قىلىنغان ،دەپ ئاڭلىغانلىقىنى ئېيتىشىدۇ.بۇنىڭغا ئىشىنىشكە بولىدۇ.(11)

كېيىن بۇ مازارنى تەنتەربىيە مەيدانىغا ئۆزگەرتكەندە ، رىزۋانگۈلنىڭ جەسەت سۆڭەكلىنى دۆڭمەھەللە قەبرىستانلىقىغا(12) يۆتكىگەن ، دېگۈچىلەر بار.غۇلجا شەھەر 11 -رايوننىڭ كۈن چىقىش تەرىپىدىكى <<ئالتۇنلۇق مازار>>دا(13) دېگۈچىلەرمۇ بار.

ھاياتنى ئوتتەك قىزغىن سۆيىدىغان ،كېچە ئاخىرلىشىپ ،قۇياشنىڭ پارلايدىغانلىقىغا شەكسىز ئىشەنگەن ،

ئەشۇ ئۇلۇغ ئەقىدىسى بىلەن ۋەتەنگە ياش جېنىنى تەقدىم قىلغان ياش يوپۇرماق ،تېخى لەۋ يارمىغان غۇنچە قىزىلگۈلىمىز—رىزۋانگۈلنى 77 يىلدىن بۇيان سېغىنىۋاتىمىز.ياد ئېتىۋاتىمىز.

باتۇر رىزۋانگۈل— بىزمۇ سىزدەك قۇياشنىڭ ھامان پارلىشىغا ئىشىنىمىز!

باتۇر رىزۋانگۈل- ئەۋلادلىرىڭىز گۈل قويۇپ يوقلايدىغان قەبرىڭىزنى تاپالمىدۇق!

باھادىرىمىز رىزۋانگۈل- 17 — نومۇرلۇق <<باھادىرلىق ئۇچۇن>> مېدالىڭىزنى ساقلىيالمىدۇق.مۇزېيۇملارغا قويالمىدۇق!

سېپتىرا رىزۋانگۈل- ساپ قېنىڭىز سىڭىپ كەتكەن ھەرەمباغقا مىس ھەيكىلىڭىزنى تىكلەپ،مىلتىق بىلەن دورا ساندۇغىنى نازۇك مۈرىڭىزگە ئاسقان جەسۇر قامىتىڭىزنى ئەۋلادلىرىمىزغا كۆرسىتەلمىدۇق.

ئەمما،بىزسىزنى ۋە بارلىق باھادىرجەڭچىلىرىمىزنى ئۇنۇتمىدۇق،ئۇنۇتمايمىز! خەلقىمىز سىزئۇچۇن قەلبىدە ئابىدە تىكلىدى.ئەۋلادىمىز سىزنى مەڭگۈ سېغىنىدۇ!

قېنى رىزۋانگۈل كۆكسىدىن ئاققان ،
قاشنىڭ سۇيىدەك شوخ،پاكىزە قان ؟
قېنى شۇ قانلار،جەڭگىۋار داستان ،
كۆز ياشلىرىمىدىن قاينار بۇلاقلار.(14)

X X X

رىزۋانگۈلگە بېغىشلانغان ئەسەرلەر، تەتقىقاتلار

1. <<ھەمشىرەم>>--رىزۋانگۈل قۇربان بولۇپ،سەككىزىنچى كۈنى ئۇنىڭغا بېغىشلانغان تۇنجى شېئىر . بۇشېئىر 1945 -يىلى 2 — ئاينىڭ 21 -كۈنى شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ <<ئىلى گېزىتى>>دە <<ئىناق>> تەخەللۇسىدا ئېلان قىلىنغان.ئاپتورى: قاسىمجان قەمبىرى.

2. ئۇچىرىك - <<شېھىد رىزۋانگۈل ھاشىم>> .يۇقۇرىقى ساندا ئېلان قىلىنغان.ئاپتورى:م.نورۇزۇف.

3.ئوچېرك--<<شەپقەت -ھەمشىرەسى رىزۋانگۈل>>. ئاپتورى: زۇنۇن قادىرى.

<<ئىلى گېزىتى>>دە 1948 -يىلى ئېلان قىلىنغان.بۇ ئەسەر باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ 4 -يىللىقى ئۈچۈن تۈزۈلگەن<<ئەدەبىيات ئوقۇشلۇقى>>دەرسلىكىنىڭ 7 -قىسمىغا كىرگۈزۈلگەن.(15)

4.ناخشا تېكىستى—<<رىزۋانگۈل>>. تارىخشۇناس، شائىر قادىر ھەسەنوف يازغان.ئاھاڭغا سېلىنىپ ،كەڭ تارقالغان. بۈگۈنگىچە ئېيتىلماقتا ،ياڭرىماقتا.

5.ناخشا تېكىستى--<<ئەلنىڭ قىزى رىزۋانگۈل>>ئۆزبېك شائىر تەلئەت ناسىرى يازغان.مۇزىكىسىنى ئۆزى ئىشلىگەن.

6.سىمفونىيە—<<رىزۋانگۈل>>.قازاقىستانلىق مەشھۇر كامپازىتور قۇددۇس غوجامياروۋ قادىر ھەسەنوف يازغان شېئىردىن ئىلھام ئېلىپ ئىشلىگەن سىمفونىيە بولۇپ، 1951-يىلى موسكۋادىكى بالشوي تىياتىرىدا ئورۇنلىنىپ ،زور ئالقىشقا ئېرىشكەن ۋە <<دۆلەت مۇكاپاتى>> ئالغان.

7. داستان- <<رىزۋانگۈل ھايات>>. ئاپتورى:ئاتاقلىق شائىر.يېتۈك ئەدەبىي تەرجىمان رەخىم قاسىم .

8.داستان-<<بوۋامنىڭ ھېكايىسى>> ئاپتورى:شائىر تۇرسۇنمەھەممەت پەخىردىن 1982 - يىلى يازغان.

9. داستان-<<رىزۋانگۈل>> شائىرە دىلبەر قەييۇم يازغان.1985- يىلى<<قەشقەر ئەدەبىياتى>>.

10.شېئىر-<<ياشاش كېرەك سىزگە بى>> مۇھەممەتجان راشىدىن رىزۋانگۈل ۋاپاتىنىڭ 60 يىلىغابېغىشلىغان.

11.شېئىر-<<ۋەتەن ئىشقىدا پەرۋانە>> شائىر: م.يۈسۈپ . رىزۋانگۈل ۋاپاتىنىڭ 60 يىلىغا بېغىشلىغان.

12.شېئىر-<<ئۇيغۇرقىزى رىزۋانگۈل>> ئابدۇسالام توختى يازغان.رىزۋانگۈل ۋاپاتىنىڭ 60 يىلىغا بېغىشلىغان.

13.شېئىر-<<رىزۋانگۈل>> ئابدۇساتتار ناسىرى يازغان.<<ئىلى دەرياسى ژۇرنىلى>>2004 -يىل 5- سان.

14.شېئىر- <<كۆز ياشلىرىمدىن قايىنار بۇلاقلار>> شائىر:ئابدۇرېھىم ئۆتكۈرنىڭ شۇ ناملىق شېئىردىن ئېلىندى.

15 شېئىر--<<رىزۋانگۈللەر>> شائىر:س.ھاجى يازغان.<< شېئىرىيەت گۈلزارى>>دا ئېلان قىلىنغان.

16 .شېئىر- <<رىزۋانگۈل>>شائىر: ئاسىمجان ئوبۇلقاسىم <<ئىلى دەرياسى ژۇرنىلى>> 2005-يىل 11-سان.

رىزۋانگۈل نامى بىئولوگىيە ئىلىم دۇنياسىدا ئەبەدىيلەشتى

بىئولوگىيە ئىلمى ھاشاراتشۇناسلىق ساھەسىدە دۇنياغا تونۇلغان ئالىم، پروفېسسور- تۈرك ئوغلى ئەھمەد ئۆمەر كوچاك بىلەن بىئولوگىيە پەن دوكتورى، ھاشاراتشۇناس- ئۇيغۇرقىزى مۇھەببەت كەمال 2000—يىللىق تەتقىقاتلىرى داۋامىدا كەم ئۇچرايدىغان بىرخىل قىممەتلىك كېپىنەكنى بايقىغان.بۇ گۈزەل كېپىنەككە قەھرىمان رىزۋانگۈلنىڭ نامىنى بېرىپ، باش شتابى گېرمانىيەدىكى<<خەلقئارا ئىسىملەندۇرۇش كومېتىتى>>غا ئەنگە ئالدۇرغان.(16)

Name - Papilio (Papilio) machaon rizvangul Kocak & Kemal 2000

NAME DETAILS

LIFE SCIENCES IDENTIFIER (LSID)

urn:lsid:organismnames.com:name:1488951 [metadata]

REPORTED TAXONOMIC RANKS

Subspecies

REPORTED TAXONOMIC HIERARCHIES

Animalia (Kingdom)
Arthropoda (Phylum)
Insecta (Class)
Lepidoptera (Order)
Glossata (Suborder)
Heteroneura (Infraorder)
Papilionoidea (Superfamily)
Papilionidae (Family)

REFERENCES

ORIGINAL DESCRIPTION REFERENCE

- Nomenclatural notes on some taxa in the East Asia and the Pacifics (Papilionidae, Lepidoptera). Centre for Entomological Studies Miscellaneous Papers, 71, 11 December 2000: 1-6. [Zoological Record Volume 137]

View reference in:

Zoological Record

RECENT PUBLICATIONS

- Nomenclatural notes on some taxa in the East Asia and the Pacifics (Papilionidae, Lepidoptera).

رىزۋانگۈلنىڭ نامى باشقا ژانىرلاردا

1 .پوۋېست--<<شەپقەت-ھەمشىرىسى رىزۋانگۈل>>.تۇرسۇن ئەرشىدىن.<<ياش-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى>>

2001 -يىل نەشرى.2009-يىل ئىككىنچى نەشرى.

2 . ئەسلىمىلەر--<<ئازاتلىق جەڭچىسى-رىزۋانگۈل>>مۇزەپپەر ئابدۇللايېۋ.مىللەتلەر نەشرىياتى.2010-يىل.

تەرجىمىھال ئۇسلۇبىدا يېزىلغان بۇ كىتاپتا رىزۋانگۈلنىڭ پۈتۈن ھاياتى تەپسىلى يېزىلغان.

ماتېرىياللىق قىممىتى يۇقۇرى ،ئىشەنچلىك.

3.رېئال ۋەقە- <<ھەرەمباغ ئۇرۇشىنىڭ قىسقىچە ئەھۋالى>>.زاھىر ساۋدانوپ.<<ماناس دەرياسىدىن

قايتىش>>14—7 -بەتلەر.ياش-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى>> 2010 -يىل 5 — نەشرى

4. ئەسلىمە- <<مىللىي ئازادلىق ئۇرۇش جەريانىدا مەن ھەقدار بولغان ئىشلار>> ئاپتورى:ھاكىم تۇرسۇن.

تەكلىماكان ئۇيغۇر نەشرىياتى.119—110 -بەتلەر.

5.<<ھۆججەتلىك قىسسە—رىزۋانگۈل>>--شايىم شابايوف .2000- يىل ئالماتادا نەشر قىلىنغان.

6.رومان--<<توزۇماس گۈل>> -- ئابدۇراھمان قاھار. ياشلار نەشرىياتى. 2013 -يىل نەشرى.

7. ماي بوياق رەسىم--<<كۆرەش قەھرىمانى —رىزۋانگۈل>> <<ئىلى دەرياسى>> ژورنىلى 1999-يىل 6-سان.

<<توزۇماس گۈل>> رومانىنىڭ مۇقاۋىسىغا بېسىلغان.

رەسسام —خېلىل داۋۇت

رىزۋانگۈلگە بېغىشلانغان ئەسەرلەرنىڭ تارىخىي قىممىتى

بىرىنچى: رىزۋانگۈل تەتقىقاتى —ئۇيغۇرلارنىڭ ھەربىي جەھەتتە ئۆزىدىن نەچچە ھەسسە كۈچلۈك دۈشمەن بىلەن باتۇرلارچە جەڭ قىلىپ، غەلىبە قىلغانلىقى، <<شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى>>نى قۇرۇپ، 5 يىل ھۆر ياشىغانلىقىنى پاكىت بىلەن تەمىنلەيدۇ.شۇنداقلا، ئىنقىلاپنىڭ ئالدى-كەينىدىكى داۋالغۇپ تۇرۇۋاتقان

سىياسى، ئىجتىمائىي ۋەزىيەتنى رىزۋانگۈلنىڭ ھايات خاتىرىلىرى ئارقىلىق بىرقەدەر ئىنچىكە تەھلىل قىلىش، چۈشىنىشكە ئاساس بولىدۇ.

ئىككىنچى: پىدائىيلارنىڭ بىرقولىدا توقماق- تۆمۈر كۆتىرىپ، يەنەبىرقولىدا دۈشمەننىڭ قورالىنى تارتىپ ئېلىپ، باتۇرلارچە جەڭ قىلغانلىقى ئوچېرىكلاردا تەكرار يېزىلغان.

بۇ- خەلقىمىزنىڭ دۈشمەننى ۋەتەندىن سۈرۈپ چىقىپ، ھۆرلۈككە ئېرىشىش ئىشەنچىنىڭ كۈچلۈك بولغانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ.بۇ ئۇلۇغۋار ئۈمىدنىڭ روھىي مەنبەسى—ئازادلىققا تەشنالىقنىڭ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئېڭىدە يۇقۇرى چەككە يەتكەنلىكىدۇر.رىزۋانگۈل ھەققىدىكى ماتېرىيال خاراكتېرلىك ماقالىلارنى ئوقۇسىڭىز: <<قاغىدەك ئايروپىلانلار، مۆلدۈردەك يېغىۋاتقان ئوقلارئاستىدا دۈشمەنگە يولۋاستەك ئېتىلىۋاتقان ئونلىغان رىزۋانگۈللەر، يۈزلىگەن ياقۇپ ۋەئەكبەرلەر (17) نى كۆرگەندەك بولىسىز.ئۇلارنىڭ ئاجايىپ باتۇرلۇقى، ۋەتەنپەرۋەرلىكى—بۈگۈنكى كۈندە تىڭىرقاپ قالغان ئەۋلادىمىزغا روھىي كۈچ بولماقتا.

ئۈچىنچى: باتۇر رىزۋانگۈلنىڭ خاراكتېرى——ئۇيغۇر خانىم -قىزلىرىنىڭ خاراكتېرىگە ۋەكىللىك قىلىدۇ.

ئۇنىڭ قەيسەر، ئەقىللىق، كەسكىن خاراكتېرىدىن باشقا يەنە بىر تەرىپىنىمۇ بايقاش تەس ئەمەس.يەنى،

مېھرىبانلىق، كۆيۈمچانلىق، ئاقكۆڭۈللۈك.رىزۋانگۈلنىڭ خاراكتېرى شۇنچىلىك كۈچلۈككى، ئەسىرلەردە بۇ بۇقىزنىڭ ئۆزىنى قىزلار بىلەن ئەمەس، يىگىتلەرگە سېلىشتۇرىدىغانلىقى ھەققىدىكى مەزمۇن ئورتاقلىقتا ئىگە بولسىمۇ، جەڭ مەيدانىدىكى رىزۋانگۈل تەسۋىرلىرىدە سەپداشلىرىغا، بولۇپمۇ يارىدارلارغا بولغان ئاقكۆڭۈل، سەممىي، ئادىمىيلىكىگە ، جانپىدالىقىغا كۆرە << شەپقەت-ھەمشىرىسى>>دېگەن نامغا لايىقتۇر تۆتىنچى:رىزۋانگۈلگە بېغىشلانغان ئەسەرلەردە ئۇنىڭ رىقابەت ئېڭى كۈچلۈك ،زامانىۋىلىقتا، بىلىمگە ئىنتىلىدىغان قىز ئىكەنلىكىمۇ گەۋدىلەندۈرۈلگەن.مۇشۇ نۇقتىدا باتۇر رىزۋانگۈل 21-ئەسىردىكى ھەممە ساھەلەر بويىچە تېخىمۇ كۈچلۈك رىقابەتكە دۇچكەلگەن زامانىمىز خانىم-قىزلىرىمىزغا ئۈلگە قىلىنغان.

بۇنىڭ راستلىقىغا بىرلا پاكىتنى كۆرەيلى:

توققۇزتارا ناھىيىسىدە ياشايدىغان ئابدۇخېلىل مىرخېلىل ئاكىنىڭ ئۈچ قىزى بار ئىدى.ئابدۇخېلىل ئاكا قىزلىرىنى ئەتراپلىق تەربىيىلەشكە يېتەرلىك بىلىمى بار، ساپالىق ئاتا ئىدى.ئۇ مېھمانخانا ئۆيىنىڭ تېمىغا رىزۋانگۈل، نازۇگۇم، ئايخان ئانا قاتارلىق قەھرىمان خانىم-قىزلارنىڭ پورترېتىنى، ئۇنىڭ ئاستىغا ئۆزىنىڭ بىر كوبلېت شېئىرنى چوڭ خەتلىك يېزىپ ئېسىپ قويغان:

سىرلىق ئەمەس نازۇك(18) كەزگەن قۇمۇشلۇق،

ھەسرەتلەنمەڭ دەرتلەر كەلسە باشلارغا.

رىزۋانگۈلدەك شجائەتلىك بولغاندا،

قىزمۇ ياشار مۆھۆر بېسىپ تاشلارغا!(19)

X X X

يۇقۇرىدا تىزىمغا كىرگۈزۈلگەن ئەسەرلەردە زامانىمىز شائىرەلىرىنىڭلا ئەمەس، شائىرلارنىڭمۇ رىزۋانگۈلگە بېغىشلىغان ئەسەرلىرىنىڭ كۆپلىكىنى كۆرىمىز.مەن مەنبەسىنى ئالالمىغان يەنە نۇرغۇن ئەسەرلەر بار. قەھرىمانىمىزنىڭ ھاياتىغا قىزىققۇچىلارنىڭ داۋاملىق تولۇقلاپ كېتىشىگە ئىشىنىمەن.

يازمامنى شائىرلىرىمىزنىڭ<<شەپقەت -ھەمشىرە>>مىزگە بېغىشلىغان يۈرەك سادالىرى بىلەن ئاخىرلاشتۇراي.

ھەمشىرەم

قاسىمجان قەمبىرى (ئىناق)

ئاسارەتتىن قۇتۇلۇشقا ئاتلانغان،

ئوق، پىلىمىيوت، بومبىلاردىن ساقلانغان.

ۋەتىنىنى دۈشمىنىدىن ساقلىغان،   ئەي رىزۋانگۈل، قۇڭغۇراقتەك ئاۋازىڭ،

دائىم مېنىڭ مېھرىبانىم ھەمشىرەم.   قىزىلگۈلنىڭ غۇنچىسىدەك جامالىڭ.

تارىخدا ئۇنتۇلمايدۇ ئەۋلادىنىڭ،

،   قەھرىمانە كۈرەشچان قىز ھەمشىرەم.

ئەي كۆزلىرىم، پەرياد قىلىپ يىغلىغىن،

دوستلىرىڭدىن دۈشمىنىڭنى ئىلغىغىن.

دۈشمەن ئۆلسۇن، دوستلار قالسۇن دەپ تىلىگىن،   سەبىر تىلەپ ئاتاڭ بىلەن ئاناڭغا،

دوستلار ئۈچۈن مەن يىغلايمەن ھەمشىرەم.   تارىخ ئۈچۈن يازدىم ساڭا مەرسىيە.

تارىخىڭنى ھەرۋاراقلاپ ئۆتكەندە،

سەن كېلەرسەن كۆز ئالدىمغا ھەمشىرەم.

1945- يىل 20-يانۋار

رىزۋانگۈل

ئابدۇساتتار ناسىرى

ئەلنىڭ شەپقەت-ھەمشىرىسى رىزۋانگۈل،

يۈرىكىمگە كىرىۋالغان بىر چوغسەن.

ئايرودورۇم، ھەرەمباغلار كۆيگەندە،   ئۇ ۋاقىتلار بوۋاق ئىدىم بۆشۈكتە،

ئوت ئىچىدە لەپىلدىگەن بىر تۇغسەن.   بەلكىم تېنىم روھىڭ بىلەن پۈتۈلگەن.

زۇنۇن قادىر يازغان ئاشۇ ھېكايە،

بىزگە ئۆلمەس دەرس قىلىپ ئۆتۈلگەن.

قايسى مەلئۇن ئاتتى ساڭا شۇ ئوقنى ،
يىقىلغاندا...مەن ئېسەدەپ يىغلىدىم.
سەپداشلىرىڭ ئاتاكىغا ئۆتكەندە ، پاك روھىڭغا دۇئا قىلدى ئانا يۇرت.
گويا مەنمۇ شۇ دولقۇنغا قېتىلدىم. ئالى شېھىد بولۇپ كىردىڭ قەبرەڭگە.
ئىرادەڭدىن كۆلدى يېڭى بىر ئەۋلات ،
مەنمۇ سۆزلەي ھېكايەڭنى نەۋرەمگە!(20)

رىزۋانگۈل

ئاسىمجان ئوبۇلقاسىم

كىمنىڭ يادىدىن كېچەر بۇ كۈنلەر ،
سىنىڭ ھېجرىڭدە پۇچۇلدى يۈرەك.
گۈلگۈن پىيالىدۇر .ئون توققۇز يېشىم ،
ياشلىق سەزگۈلىرى بولدى بى كېرەك.

ئىشىق سەھرالىرىدىن كەلدىم يارىدار ،
گويا تۇغۇلۇپلا ئۆلدى يۈرۈكۈم.
بەلكىم سۆيمەيدۇ يۈرۈكۈڭ مېنى ،
بەلكىم بۇ ئەرزىمەس مۇھەببەت ئۈچۈن.

ياشلىق ئىستەكلىرى ئويغانغاندىمۇ ،
سۆيۈش-سۆيۈلۈشكە ئۈلگۈرمىدىڭ ھېچ.
تىڭشاپ بېقىشقا ئۈلگۈردۈڭ بەلكى ، سۆيگۈڭ ، ياشلىقىڭ ، ئارزۇ-ئارمىنىڭ ،
لېكىن ھەممىنى ئېپكەتتىڭ تىنىچ. تاش بورىنىمۇ ھەرەمباغدىكى.
خوشلاشقىنىڭدا ئاخىرقى قېتىم ،
ئويلىغان بولغىيدىڭ كىمنى ، نىمنى ؟....

يارىلار ئەت ئالغان يانۋار تۈنىدە ،
ياپار ئۈستۈڭنى قار ھەم زىمىستان.

سۆيدۇ قەبرەڭنى ئون بىرىنچى ئاي ،

سۆيمەن كەچكۈزنى سېغىنىپ ھامان.(21)

مەنبەلەر:

1.ئىپارخاننىڭ ئەسلى ئىسمى—مەمۇرە ئەزىزە خېنىم.

2 .<<ئۇيغۇر دېڭىزى>> قازاقستان<< مىر >>نەشرىياتى 2013 –يىل.

3 .<<قەشقەر ئەدەبىياتى ژورنىلى>> 1985- -يىلى 2-سان.

4.<< رىزۋانگۈلنى ئەسلەيمەن>> . ئاپتورى: رىزۋان ناسىر. خەلق نەشرىياتى <<ئۈمىد يۇلتۇزلىرى>> توپلامى.

5.<<ئازاتلىق جەڭچىسى- رىزۋانگۈل>> ئاپتورى:مۇزەپپەر ئابدۇللايېۋ.مىللەتلەر نەشرىياتى. 35-بەت.2010 يىل نەشرى.

6.<<شەپقەت-ھەمشىرىسى- رىزۋانگۈل>> ئاپتورى: تۇرسۇن ئەرشىدىن..ياشلار-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى. 94—بەت.

7. <<مىللى ئازاتلىق ئىنقىلاپ جەريانىدا مەن ھەقدار بولغان ئىشلار>> ئاپتورى:ھاكىم تۇرسۇن سادىروف.

تەكلىماكان ئۇيغۇر نەشرىياتى. 115—114-بەتلەر.

8.<<ئازاتلىق جەڭچىسى—رىزۋانگۈل>> ئاپتورى:مۇزەپپەر ئابدۇللايېۋ. ا248 – بەت.

9..<<ئازاتلىق جەڭچىسى -رىزۋانگۈل>> ئاپتورى:مۇزەپپەر ئابدۇللايېۋ.48-بەت.يۇسۇپجان

10.<<ئازاتلىق جەڭچىسى-رىزۋانگۈل>> ئاپتورى:مۇزەپپەر ئابدۇللايېۋ.<<مەن ھەقدار بولغان ئىشلار>>

ئاپتورى: ھاكىم تۇرسۇن. 82-بەت.

11.يۇقۇرقى كىتاپ 226—227- بەتلەر.

12. دۆڭمەھەللە --غۇلجا شەھرىدىكى قەدىمي، گۈزەل مەھەللە..

13 ئالتۇنلۇق-- غۇلجا شەھەر ئەتراپىدىكى مەنزىرىلىك مەھەللە نامى.

14 شائىر ئابدۇرېھىم ئۆتكۈرنىڭ<<ئىلى سۇلارى>> ناملىق شېئىرىدىن ئېلىندى.

15. <<شەپقەت-ھەمشىرىسى>>--ئوچېرىك. ئاپتورى: زۇنۇن قادىر 1948 -يىلى<<ئىلى گېزىتى>>دە ئېلان قىلىنغان.

بۇ ئوچېرىك باشلانغۇچ مەكتەپ 4-يىللىقلارنىڭ<<ئەدەبىيات دەرسلىكى>>نىڭ 7قىسمىغاكىرگۈزۈلگەن.

خەلق نەشرىياتى 1989- يىل 4 -ئاي نەشرى. 230-بەت.

16...Miscellaneous Papers(2- bet)

Sherqiy Asiya Ve Pasipiktik Bezi Taksonlar Heqqide Nomenklatur Hatiriliri

(Papilionidae,Lepdoptera)

Ehmet O.Kochak. Muhebbet Kemal. 2000—yil.

17 <<ئىنقىلابى قۇربانلار ئەسلىمىسى>>. رەتلىگۈچى: تۇرسۇن ياسىن. غۇلجا شەھەر ئىنقىلابىي كومىتېت خەلق ئىشلار ئىدارىسى تۈزگەن. 40 — 39—بەتلەر.

1. ياقۇپ ھەسەن—1926-يىلى غۇلجا شەھرىنىڭ ئۈچدەرۋازا مەھەللىسىدە تۇغۇلغان. 1944-يىلى ئازاتلىق ئۇرۇشقا قاتناشقان. ھەرەمباغ سوقۇشىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە جەڭ مەيدانىدا ئوق تېگىپ قۇربان بولغان.

2. ئەكبەر ئىبراھىم—1929-يىلى چاپچال ناھىيەسىنىڭ جاغىستاي يېزىسىدا تۇغۇلغان. 1944-يىلى ئونبەش يېشىدا پارتىزان بولغان. ھەرەمباغ سوقۇشىدا باتۇرلۇق كۆرسىتىپ، قەھرىمانلارچە قۇربان بولغان.

18. نازۇگۇم دېمەكچى.

19. ئەدەبىي ئاخبارات<<ئوننىچى بۇلاق>> ئاپتورى: ئەنۋەر ناسىرى. <<ئىلى دەرياسى>> 2015 يىل 6-سان. <<ئىلى گېزىتى>>باسما زاۋۇدى نەشرى. 40—39—بەتلەر.

20. شېئىر—ئابدۇساتتار ناسىرى. <<ئىلى دەرياسى >>ژورنىلى. 2004-يىل 4-سان.

21. <<ئاي بولمىسا، يۇلتۇز بار>>. ئاسىمجان ئوبۇلقاسىم شېئىرلار توپلىمى. ياشلار-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى. 250-بەت.